

At Congregation Ahavath Torah
Englewood, New Jersey

Weekly Parasha Insights

Bamidbar 5776

Harav Shmuel Goldin, Chief Rabbi
Rabbi Chaim Poupko, Associate Rabbi
Rabbi Morty Kuessous, Assistant Rabbi

Published by: Raphael Benaroya

Parasha Discussion

By: Rabbi Mordechai Gershon (Yeshivat Lev HaTorah, Ramat Beit Shemesh)

Using our “Brand” for Improving the World

This week’s parasha is the beginning of the fourth book of the Torah – Sefer Bamidbar. Contrary to the English name appended to this book, which is “Numbers,” the literal translation of the word “Bamidbar” is “In the Desert.” This book recounts the story of the Jewish nation’s travel through the desert on their way to Israel, where they would inherit the land that G-d promised them. As the people traveled, they were situated along the borders of a square formation with the mishkan in the center and were differentiated by shevet (tribe). Each side of the camp had three tribes along it, each of which was represented by a unique flag.

Our sages (Midrash Rabbah 2:3) tell us that after Hashem saw how much the people desired special flags for their sections of the encampment, the commandment was given to Moshe that such flags should be produced. Although it is rational that the tribes would want a unique insignia or symbol for their camp, we must wonder what generated this desire. Furthermore, why did they not seem to care about having flags until now? At this point in the text the Jewish nation has already been in the desert for a whole year! Only now, as they prepared to leave Har Sinai and travel towards Eretz Yisrael did they receive the instructions to create these flags.

The Midrash answers that at the moment when the Jewish nation received the Torah, Hashem sent thousands of angels to be in attendance. Hashem enabled the people to see these angels and they noticed that the angels had unique flags. These angelic flags were the source of inspiration for the Jewish people to desire their own flags. Yet, before we can delve into the deeper significance of the tribal flags, we must first understand the significance of the angelic flags.

Rav Avraham Yitzchak Kook, of blessed memory, beautifully explained that the role of an angel is to be a messenger sent to fulfill a mission from G-d. Messengers have distinctive abilities necessary to fulfill specific roles and responsibilities. The angelic flags represented the specific characteristics and roles of each angel. When the Jewish people saw these celestial flags they understood the important lesson that each of us has unique gifts and abilities that can be utilized to draw close to Hashem and make Hashem’s world a better place. We are each a “messenger of G-d” with our own skills and talents necessary to accomplish our mission. This explains why the Jewish people did not request flags until after they received the Torah. Only once they were given a mission and directive, along with the instruction manual for their role in this world (i.e. the Torah), they were able to ask for flags that highlight this important idea.

Rav Kook offers a sharp analysis of the role that the flags played. Everyone knows that in a nation's defense forces there are several different units that specialize in different elements of defense. There are ground troops, the air force, the navy, the paratroopers, intelligence, and medical staff. The soldiers of each group may have different areas of expertise and have separate responsibilities, but this does not mean that one is more important than the other. They are all necessary and it is essential that each segment accomplishes its goals in order for the defense forces to maintain national security. The important point is that, although they have different roles, each of these segments is united for a critical common cause.

In a similar sense, the Jewish people all have an obligation to use the Torah and its commandments as our guide for perfecting ourselves and the world around use. This is accomplished through Torah study and mitzvah observance – something that *everyone* must do for us to succeed. However, in addition to this we must know that every individual has his or her own special strengths that can be used for bringing G-dliness into this world. Some people excel in Torah scholarship, some in specific mitzvot, and others will excel in acts of kindness. The important thing is that we remain united to combine our talents in order to bring the Torah into our reality, thereby truly accomplishing our role as G-d's messengers. Rashi tells us that this unity was accomplished immediately prior to the giving of the Torah, as is seen from the Torah's description of the Jewish people camping at Har Sinai in the singular tense, which highlights the tremendous unity of the nation. It was clearly important for us to be unified in order to receive the Torah. It is logical to assume, then, that we must remain unified in order to accomplish our mission of making the Torah part of our reality.

מאורות בפרשה (רפאל בן-ארוי'ה)

"וידבר ה' אל משה במדבר סיני" (א' א')

איתא במדרש (במד"ר א' ז'): "כל מי שאינו עושה עצמו כמדבר הפקר אינו יכול לקנות החכמה והתורה לכך נאמר במדבר סיני". במס' אבות (פרק ו') מנו חז"ל מ"ח קניני התורה וביניהם הענוה, אהבת הבריות, ונושא בעול עם חבירו. וברור הדבר שאין מידות אלו בעלות השגה ע"י אדם שאנוכיותו ממלאה את כל אישיותו. וכן דקות עורו לא תתן לו לעבור על פגיעה בכבודו, ואם כן איך ישיג ענוה? ועוד, כמובן זה שעסוק רק למען עצמו איך יתפנה לבבו לאהוב את הבריות ולשאת עמם בעול?

וזוהי כונת המדרש שכל מי שאינו שם עצמו הפקר ושפל כמדבר אינו יכול להשיג אפילו מפתחות לתורה עד שימית את ה"עצמו" שלו ומבטל את אנוכיותו, ויבא ליד ענוה ואז יהיה מוכן לקבלת התורה הקדושה.

"במדבר סיני" (א' א')

איתא במדרש (שם): "למה במדבר סיני? מכאן שנו חכמים בג' דברים ניתנה התורה, באש, ובמים, ובמדבר, באש מנין? (שמות י"ט) והר סיני? עשן כולו וגוי ובמים? מנין שנאמר (שופטים ה') גם שמים נטפו גם עבים נטפו מים, ובמדבר מנין? וידבר ה' אל משה במדבר סיני. ולמה ניתנה בג' דברים הללו? אלא מה אלו חנם לכל באי העולם, כך דברי תורה חנם הם שנאמר (ישעיה נ"ה): הוי כל צמא לכו למים".

מה אש, מים ומדבר ניתנו חנם כך דברי תורה חנם הם. ומאירים דברי חכמים שהאש, המים והמדבר מורים דרך שהאדם ילך בה.

האש - שלהבת קה - להט ישראל לאבינו שבשמים. המים - ישוב הדעת וצלילות המחשבה, וכך גם התורה, מקור מים חיים והמדבר - משל לצניעות, להסתפקות במועט. ועוד אמרו חכמים ז"ל (אבות פרק ו'): "כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל ואם אתה עושה כן אשריך וטוב לך אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא".

”שָׂאוּ אֶת רֹאשׁ כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם” (א' ב')

מקשה ה"בן איש חי" (עוד יוסף חי, דרשות במדבר עמוד א'): "שאו את ראש כל עדת בני ישראל למשפחותם. יש להבין תיבת "כל" נראה לשון יתר דהא ודאי על כולם הוא מצווה? ועוד לבית אבותם נראה ג"כ לשון יתר?", אם כך למה מאריכה התורה בדברים כאן. ובתשובה אומר ה"בן איש חי" שמשמעות המילים הנראים לכאורה מיותרות חוזרת למילת "שאו" שלמרות שמשמעות המילה לפקוד (לספור) בחרה התורה דוקא בלשון "שאו".

וזו"ל הרב (שם): "וני"ל בס"ד ידוע הוא שצריך האדם להזהר שלא ידבר חובה וקטגוריה על ישראל לפני הקב"ה, אפילו על שבהם, ואפילו שהחכם חייב להוכיח רשעי ישראל, ולהראות להם גנותם וכסלותם, ורשאי לדבר אתם קשות, כדי הרשעים להחזירם בתשובה, עכ"ז לפני הקב"ה לא ידבר חובה וקטרוג ולא יגנה אותם, אלא אדרבה ידבר זכות וסנגוריה עליהם. צא ולמד מן ישעיה הע"ה, שבשביל שאמר לפני הקב"ה "בתוך עם טמא שפתים אנכי יושב" נענש, אע"פ שבאמת לא היו עושיין רצנו של מקום, ואמר הקב"ה עליהם "הוי גוי חוטא, עם כבד עון, זרע מרעים, בנים משחיתים", ועוד דברים קשים כאלה, עכ"ז היה קשה לפני הקב"ה על מה שקראם ישעיה הע"ה לפניו "עם טמא שפתים", דמה לו לגנותם לפניו יתברך והלא הוא יתברך יודע אותם מה הם. ולכך תכף ומיד נענש על דבר זה, שבא מלאך והכהו בפיו בגחלת אש, וא"ל "וסר עונך וחסאתך תכופר". וכן מצינו בהושע הע"ה שנענש על אשר דבר חובה על ישראל, ולא דבר זכות וסנגוריה לפני הקב"ה. וכן נמצא באלהו הנביא זכור לטוב כשאמר "קנא קנאתי וכו' כי עזבו בריתך וכו'". והוכיחו הקב"ה על אשר דבר חובה על ישראל לפניו. וכן אמרו בגמרא דפסחים על פסוק "אל תלשן עבד אל אדוניו", כי מקפיד על המלמד קטגוריה על ישראל".

ויומתקו להבין מכאן דברי ה"בן איש חי" (שם עמוד ג'): "ובזה יובן בס"ד הפסוק כאן "שאו את ראש כל עדת בני ישראל" כל דייקא אפילו אותם בעלי עבירה שבהם, שיהיו אחר דורות, תעשו להם נשיאות, בשבח זכות וסנגוריה שתאמרו עליהם, ובמה תמצאו זכות וסנגוריה על הכל, אפילו על אותם שאין שומרים חוקות התורה? אמר "למשפחותם לבית אבותם" ר"ל זאת הסנגוריות והזכות אשר תמצאון להם, כל הימים שיש להם דבר טוב זה שמחזיקין בו הכל, והוא שאין מזדווגים ונושאים נשים נכריות, אלא רק נדבקים "למשפחותם" שהם "לבית אבותם", כלומר מזרע ישראל, ולמה נזהרים בזה יותר? מוכרח, מפני שחביב עליהם שם היהדות והישראלות שלא יפסק מזרעם ולא יוסר מעליהם, וכדאי הזכות הזה ללמד בו סנגוריה עליהם, ותנשאו ותשבחו אותם בכך, והשי"ת יעזור לכל בר ישראל שעושה עול לשוב בתשובה שלמה, "ויעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו וישוב אל ה' וירחמנו ואל אלקינו כי ירבה לסלוח".

”בְּשָׁנָה הַשְּׁנִית לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְאֵמֹר” (א' א')

"לצאת בני ישראל מארץ מצרים" לא נאמר אלא "לצאתם" מארץ מצרים. ומכאן דרשו חז"ל ש"לצאת" אינו חוזר רק על ישראל אלא על הקב"ה ועל ישראל יחדיו.

ללמדינו שלא היה גילוי שכינה ולא נתיחד הדיבור אל משה במצרים אלא בזכות ישראל שנמצאו שם. כיון שיצא משם ובאו המדברה גם השכינה יצאת אתם ונלוותה עליהם במדבר. וזהו שאמרו חז"ל (מגילה דף כ"ט ע"א): "כל מקום שגלו שכינה עמהן".

”שָׂאוּ אֶת רֹאשׁ כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת כָּל זָכָר לְגִלְגֻלְתָּם” (א' ב')

מספר זה של בני ישראל קשור בסידור נסיעתם במדבר, ונראה גם קריאת גיוס לצבא ע"פ גיל המתפקדים שנאמר (א' מ"ה): "מבן עשרים שנה ומעלה כל יוצא צבא".

הרמב"ן בפירושו על זה הפסוק מסתמך על המדרש ומפרש מלה אחת בפסוק והיא "לגלגלתם" (שם) וז"ל: "ובמדבר סיני רבה ראיתי כך, במספר שמות לגולגלותם, אמר לו הקדוש ברוך הוא למנותם בכבוד ובגדולה, לכל אחד ואחד, לא תהיה אומר לראש המשפחה "כמה במשפחתך" "כמה בנים יש לך", אלא כולהו יהו עוברים לפניך באימה ובכבוד ואתה מונה אותם, הדא הוא דכתיב (פסוק יח) במספר שמות מבן עשרים שנה ומעלה לגולגלותם".

מלמד הרמב"ן שלמרות הספירה מגיעה למספר כולל יש ללמוד ערכו ועצמתו של כל אחד ואחד, תכונותיו, מידותיו, נשמתו וכל מה שעושה האדם ועושה אותו, יחיד ומיוחד וכמוהו לא יהיה עוד. כלומר האדם הוא לא רק מספר במיוחד במכלול גדול של "אשר לא יספר מרוב" כדי להראות עוצמתו הכוללת עדיין היחיד הוא מיוחד בעל שם ודבר רק שלו.

"לְמִשְׁפַּחְתֶּם לְבֵית אֲבֹתֵם וְגו'" (א' ב')

"וַיִּתְּלְדוּ עַל מִשְׁפַּחְתֶּם לְבֵית אֲבֹתֵם" (א' י"ח)

וברש"י: "ויתלדו על משפחותם, הביאו ספרי יחוסיהם ועידי חזקת לידת כל אחד ואחד, להתייחס על השבט". ו"אור החיים" מבאר שהצורך בעידי חזקת לידה מפני חשש ממזרות.

ה"דעת תורה" (במדבר עמוד ג') מעלה על השאלה: "נצייר לנו לעצמנו, איך שבאים בבתים של צדיקי הדור ושואלים אותם: "אולי ממצרי אתה?". באים להחפץ חיים ושואלים אותנו על כשרות לידתו? באים אצל הגר"א ז"ל ודורשים על כשרות האם שלו ויחוסו? בעינינו, הלא זה לחרפה, כי יעשה כן בישראל! והנה כאן נצטוו לחפש על כשרות לידתן של כאו"א, כשרות כל ישראל, כקטן כגדול, להפליא בזה על צדקתן ופשטותן של העם ישראלי".

ופה נראה שישנן דברים וענינים שבקרב ישראל נעשים בפרסום רב ולא בצניעות ונראים לכאורה לא מנומסים ולא מכובדים. ויאירו דברי ה"דעת תורה" בהמשך (שם עמוד ד'): "לפנים בישראל היו עושים נשואיהם בקולי קולות, בקולי רעש וסערה רבה. אחד שנשא אשה היה שואה והומה כל העיר, עדי גם חרשים היו שומעים אותן. והכל זה למען לידע ולהודיע, כי נשואה היא, כי יצא קול כי נשואה היא האשה, ויזהרו בה! הנהגה לכאורה רחוקה מן הכבוד, ומכש"כ כי לא יאה זאת לאנשי "בעלי אתה בחרתנו". וכן מובא בפירוש (כתובות ריש פ"ב): כי "בתולה הנשאת יש לה קולי", וגם פרסמו קול בתוליה, ולא התביישו עצמן כלום בזה. אלא אדרבה הן תכלית הכבוד. עד כדי כך לא מאמינים אנחנו בעצמנו, ועושים כל סערה למען לא לבא לכל מכשול, חלילה!"

ומוסיף: "לא מתביישים אנו כלל, לבוא לכל בית ובית בישראל, ולברר על כשרותם, לברר כשרות אנשים הכי צדיקי עולם, לברר כשרות הח"ח ז"ל! לברר כשרות הגר"א ז"ל! מבהיל! באמת, וכי מי לא יודע כשרותה של אם הגר"א ז"ל! וגם עליה עוד צריכים אנו לברר, אתמהה!! אבל, הוא סוד השראת השכינה כי אינה שורה אלא על משפחות מיוחדות בישראל, (קידושין ס"ט). יחוס ברור! יחוס ודאי! ולעתיד לבא, אמנם יבא אליהו לברר יחוס המשפחות (עיין קידושין ע"א), ובאין יחוס אין שכינה! הוא סוד קהל ישראל! בשבוע זו קבלתי כרטיס הזמנה לאיזו חתונה, וראיתי שם חושבים ומונים המשך כל היחוס של החתן, כי הוא נכד של זה, ונין של זה וכדומה, עד הרבה דורות מלפנים. ובראשית המחשבה, היה זה בעיני קצת לזרא, כי מה לי ולך לידע כל יחוסיהם? מה ענין כל הפרסום בזה? אבל התבוננתי, ולא כן הדבר, אדרבה ואדרבה, זאת תהלת ישראל, והיא תפארתם! לשמור ולפרסם יחוס המשפחות. ידוע כי השל"ה הקדוש הזהיר בצואתו כי לא ישאו ולא יתחתנו כי אם ממשפחתם הם. עד היום נמצאת משפחה אשר מתייחסים עצמם, דור אחר דור, עד השל"ה הק'. מבהיל מאוד כל הענין! זה באמת הצטיינותינו וגאותנו "ויתלדו על משפחותם".

"אִישׁ עַל דָּגְלוֹ בְּאֵת לְבֵית אֲבֹתֵם" (ב' ב')

השבטים נערכו בארבע קבוצות של שלשה שבטים בכל קבוצה תחת שבט שהיה ראש דגל. איך נבחרו ראשי הדגלים? ה"בעל הטורים" מפרש הפסוק בדרך רמז שנגלה בברכת יעקב לבניו בסוף ימיו (שם): "שכל מי שדיבר עמו לנוכח היה ראש דגל, כמו ראובן בכורי אתה (בראשית מט ג). יהודה אתה יודוך אחיך (שם שם ח). יוסף, מאל אביך ויעזרך (שם שם כה). דן, לישועתך קויתי ה' (שם שם יח)".

בעניין זה, כותב הגאון רבי זלמן סורוצקין בספרו "אזניים לתורה" ומובא בספר פרפראות לתורה עמוד 16): "כדי להבטיח את השלום הגמור בקרב שבטי ישראל, היה הכרח לסדר שבכל מחנה במדבר יהיו שלושה שבטים - בני אם אחת, האוהבים זה את זה יותר מבני אב אחד. והנה היו ללאה שישה בני: ראובן, שמעון, לוי, יהודה, יששכר וזבולון. ונתנו להם שני מחנות. בראש המחנה האחד, העמידו את יהודה, שנועדה לו המלוכה (בראשית מ"ט י). ובראש המחנה השני נקבע ראובן הבכור, ונצטרף לדגלו גד - בכור שפחת לאה, (במקום לוי, שלא נכלל במחנות ישראל מפאת תפקידיו המיוחדים). למחנה השלישי: נכללו בני רחל, ובראשו נקבע אפרים, שיעקב הקדימו למנשה (בראשית מ"ז כ'). והמחנה הרביעי כלל את בני השפחות, דן, אשר ונפתלי, שחיו בשלום ובאחוה, כאילו היו בני אם אחת, ובראשו העמד דן - בכור שפחת רחל, שהיה הבכור לבני השפחות (בראשית כ"ט ה' י"ג)".

הפטרות במדבר

(הושע פרק ב')

במקומות רבים בתנ"ך משולים היחסים בין הקב"ה ועם ישראל לקרבת איש ואשתו שהם יחסים הדוקים הקשורים בעבות אהבה עזה. אך מה רבה האכזבה ומיסר הכאב שגורם בן זוג בוגדני. פסוקי ההפטרות מתארים את כשלון בני ישראל הסרים לעבודה זרה ומעלים חמת השם.

הנביא הושע מתחיל בתיאור מספרם הרב של בני ישראל בבא זמן עתיד (שם ב' א'): "וְהָיָה מִסְפָּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּחֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא יִמְד וְלֹא יִסְפָּר וְגו'".

פרשת במדבר מתחילה אף היא בהוראת השם למשה לפקוד את בני ישראל שנאמר (במדבר א' ב'): "שָׂאוּ אֶת רֵאשִׁי כָּל יְעֻדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת כָּל זָכָר לְגִלְגֻלְתָּם".

הפרשה כשמה מתחילה בסיפורי קורות ישראל במדבר (שם א' א'): "וַיְדַבֵּר ד' אֵל מֹשֶׁה בַּמִּדְבָּר סִינַי בְּאוֹהֶל מוֹעֵד וְגו'".

ההפטרות, מעין הפרשה, מתארת זמן של תיקון העבירות בארץ שממה (הושע א' ט"ז): "לִכְן הִנֵּה אֲנֹכִי מִפְתִּיחַ וְהַלְכֵתִיךָ הַמִּדְבָּר וְדַבְרְתִי עַל לְבָבָהּ".

ועוד, הפרשה מדברת בבדיקת יוחסים במפקד (א' י"ח): "וַיִּתְּלְדוּ עַל מִשְׁפְּחוֹתֵם לְבֵית אֲבוֹתָם וְגו'". ואומר ע"כ רש"י (שם): "וַיִּתְּלְדוּ עַל מִשְׁפְּחוֹתֵם, הֵבִיאוּ סְפָרֵי יְחוּסֵיהֶם וְעִידֵי חֻזְקַת לִידַת כָּל אֶחָד וְאֶחָד, לְהִתְיַחֵס עַל הַשְּׁבֵט".

ההפטרות, הקב"ה מתאר את בני ישראל כארוסה ולפיכך לא ימאס בהם למרות חטאתם (הושע ב' כ"א-כ"ב): "וְאֶרְשָׁתִּיךָ לִי לְעוֹלָם וְאֶרְשָׁתִּיךָ לִי בְצַדִּיק וּבְמִשְׁפָּט וּבְחֶסֶד וּבְרַחֲמִים, וְאֶרְשָׁתִּיךָ לִי בְאַמוּנָה וְנִדְעָתָ אֶת ה'".

הרד"ק (שם) מפרש: "כנגד מה שאמר אשת זנונים וזכר שלשה פעמי' וארשתוך כנגד שלשה גליות שגלו ישראל גלות מצרים וגלות בבל וזה הגלות שאנחנו בו היום וכל זמן צאתם מן הגלות היה האל י"ת כאלו מארס אותם הארוסים הראשונים כשהוציאם ממצרים לא היו לעולם שהרי גלו לפיכך אמר כנגדו וארשתוך לי לעולם, והארוסים השניים כשהוציאם מבבל לא היו בצדק ובמשפט שהם היו עושי' הרע, שהרי כתוב שהיו בהם מחללי שבתות ונושאים נשים נכריות והיו כובשים אחיהם לעבדים ושדותיהם. הנה כי לא היה בהם צדק ומשפט חסד ורחמים לפיכך, אמר כנגדו וארשתוך לי בצדק ובמשפט שיהיו הם עושים שהרי ישובו בתשובה כמו שכתוב ושבת עד ה' אלקיך".

הנביא הושע ניבא בזמנים של ישעיהו עמוס ומיכה. הוא היה זקן החבורה וניבא לאורך זמן על ממלכת אפרים. אחרי ארבעים שנות נבואתו תושבי ישראל הובלו לגלות ע"י מלך אשור. נראה ב"ה אף בפרשת "ויצא" את תוכחתו לעשרת השבטים בה הוא קורא לתשובה.

סיפורי צדיקים

מה למד רבי צבי הירש מרימניב מן החייט?

כשכתב הצדיק רבי ישראל מרוזין תנאים לנכדו (רבי שלמה ברבי אברהם יעקב מסאדיגורה) עם בתו של רבי צבי הירש מרימניב, סיפר באזני מחותנו ושאר המסובים למקום, את סדר ייחוסו הרם, (לפי מסורת שהיתה נפוצה בקהילות החסידים במזרח אירופה, קשורה משפחת האדמו"ר מרוזין בשלשלת יוחסין נכבדה המגיעה עד לדויד המלך).

המוני החסידים בלעו בשקיקה רבה כל מלה שיצאה מפי רבם הנערץ, וכשסיים הריזינאי את דבריו, הרכין עצמו לעבר האדמו"ר מרימניב, ואמר: "עכשיו מחותן יקר, ספר נא לנו על הייחוס המשפחתי שלכם! כאן הפתיע רבי צבי הירש את המסובים הנכבדים לדברים הבאים: "הנני מודה קבל עם ועדה, שאין לי ייחוס משפחתי רם של רבנים וצדיקים. הורי היו אנשים פשוטים וישרים, שהרוויחו את לחמם הדל בעמל כפיים, מפרך. כשמתו עלי, הייתי נער צעיר, כבן עשר. ובשל מצבנו הכלכלי הדחוק נמסרתי להיות שוליה לחייט. אולם סיים רבי צבי הירש בהתרגשות רבה מאותו חייט למדתי שני דברים המשמשים נר לרגלי ואור לנתיבתי כל ימי חיי: "לא לקלקל דברים חדשים, ולתקן ככל האפשר דברים ישנים". (מספר פרפראות לתורה, במדבר עמוד 30)

דברים כדרבונות באזני פרנסים המזלזלים בכבוד רבם

בעיירה אחת בגאליציה, פרץ סכסוך בין רב הקהילה לבין פרנסי המקום, הרב טען באזני הפרנסים, שאין ביכלתו להתקיים על הקצבה הזעומה שמעניקה לו הקהילה. והללו טענו כנגדו, שאינם נכונים להגדיל את משכורתו מפאת קופתם הדלה והצרכים המרובים לקהילה.

וכאשר הרב הוסיף לעמוד על דרישותיו הכספיות, השיבו לו פרנסי העיר: "מהלכת כאן שמועה שרבנו מחזיק בביתו מטמון יקר שיש בו כדי פרנסה ברווח, למשך שנים רבות".

לא עברו ימים מרובים ואש המחלוקת פרצה בקהילה הקטנה. הללו מצדדים ברבם, נוכח עניו ומרודתו, הזועקים לשמים. והללו חוזרים ומרננים אחרי הרב, שאוצר הכסף המצוי במרתפי ביתו, מאפשר לו לכלכל את משפחתו כאחד העשירים.

לאחר דין ודברים, ללא מוצא בין הצדדים המריבים, החליטו פרנסי הקהילה להביא את הסכסוך הכספי שבינם לבין הרב לפני הצדיק רבי שלום מבלז, שנודע בערי פולין וגאליציה, כגדול בתורה, ורבבות חסידים סרו למשמעתו.

שמע הצדיק מבלז את טענות הצדדים, וקרא לעבר הפרנסים: "בסוף פרשת "במדבר", אומר הקדוש ברוך הוא למשה ולאהרן "אל תכריתו את שבט משפחות הקהתי" (ד' י"ח). ועל כך מצינו במדרש תנחומא: "זה שאמר הכתוב אל תגזל דל כי דל הוא ואל תדכא עני בשער" (משלי כ"ב כ"ב). והנה ימים רבים הייתי תוהה על דברי המדרש כאן, למה נסמכה האזהרה אל תגזל דל וגו' לפסוק שבפרשת במדבר?

אולם עתה הוברר לי הקשר בין שני הפסוקים האלה, שכן לעתים צרה עינם של פרנסי קהילה, וסתם בעלי בתים ב"לויים" המתפרנסים מכספי הציבור, הלא הם הרבנים והשוחטים ושאר כלי קודש שבכל אתר ואתר, וטוענים בעזות מצח, שיש להם אוצרות נסתרים, ופרנסתם מצויה להם בשפע, כנגדם קוראת כאן תורתנו הקדושה: "אל תכריתו מזון ופרנסה מפי שבט "משפחות הקהתי", המכהנים במסירות נפש בקהילות ישראל, ואל תדכאו עני בשער, בהשערות סרק על אוצרות כסף ומטמונים המצויים כביכול עימם". (מספר פרפראות לתורה, במדבר עמוד 33)

DEDICATIONS

מזל טוב

לרפואה שלמה

לראשון לציון הרה"ג אליהו בן טובה
(בקשי דורון) שליט"א

For dedications please email asaftamir@verizon.net one week in advance

גליון מיוחד לברכת הבר מצווה אהרון דב בן הרה"ג הרב זאב רייכמן שליט"א

הרוצה להשכיל (להצליח), ילמד סוד ההתחלה

מה מונע מהאדם להשיג מדרגות גבוהות במחשבה ובמעשים? מה בין מצליח למר גורלו? מה בין צדיק לרשע? מה בין בעלי מידות טובות וגרועות?

ומצאתי תשובה בדרך חקירה חוזרת ונשנית בספרי "דעת תורה" (להרה"ג ר' ירוחם ליבוביץ זצ"ל. משגיח ישיבת מיר, מגדולי המעמיקים בדורו בכוחות האדם). וכתב בחכמה עמוקה דברי מוסר, פירושים ומאמרים בנושאים שאין בהם תפיסת יד בנקל וזה מקוצרי להשיג, אך קריאה שנית ושלישית ויותר לתוך פירוש דבריו שנכתבו ביד סופר שנון, בשפה נעימה, מזהירים ומאירים נפלאות וחכמה בלי די. יגעתי בספריו ששה ללמוד סוד השזור כמרגליות בתוכם - הוא סוד ההתחלה. לתועלת הענין נעתיק מספר קטעים מספרי "דעת תורה" בחכמת זה הסוד, לשתף הקורא את שמלמדת תורתנו הקדושה. ויאר לבינו להבין ולהעמיק מחשבה בזה הענין לכל אשר נפנה כדי ללמוד וללמד לשמור ולעשות. וזו"ל:

לימוד יסוד גדול בסוד ההתחלה והקבלה

"והארץ היתה תוהו ובוהו" (בראשית א' ב'). ועיין רמב"ן. ומבואר מתוכו כי ביום הראשון כבר נבראו כולם, אלא שביום הראשון היה הכל בבחינת בכח, ובששת ימים נעשו הכל בפועל. והנה אם ככה היה סדר הבריאה, שבראש וראשונה נברא חומר וצורה שבהם כבר נכללו כל מה שעתיד לצאת, ומהם הוא אשר יצאו הכל, כל הבריאה לפרטיה, הרי שכן הוא רצון הבורא בכל, שכל דבר לא יתקיים בלתי התחלה בראשונה.

ומזה לימוד יסוד גדול היוצא לנו, בבנין האדם ובכל עבודותיו, כי תקדים ראשית כל התחלת הדבר, באופן כזה אשר כל המעשה, וכל העתיד להבנות, הכל יהיו נכללים ונמצאים בהתחלה, עד שגמר הענינים יהיה כמעט נשלם באותה התחלה, וכל עמלו ועסקו ישים באותה ההתחלה כי תקרא כגמר מעשה.

ואלה הם הדברים ברבינו יונה (שערי תשובה ב' י') על ענין קבלת מעשים קודם עשייתם, כי "מעט אשר קבל כזאת במחשבתו וגמר עליו ככה בלבבו וכו' ואשריו כי צדק נפשו בשעה קלה" כי הקבלה היא ההתחלה אשר בה כבר נכלל ונגמר כל העתיד. וכן מבוארים דבריו להלן וז"ל: "וכן ארז"ל וילכו ויעשו בני ישראל. וכי מיד עשו? והלא לא עשו אלא עד י"ד לחודש? אלא כיון שקבלו עליהם לעשות מעלה עליהם הכתוב כאלו עשו מיד. ואמרו באבות של רבי נתן כל שמעשיו מרובים מחכמתו מתקיימת שנאמר: ינעשה ונשמע. ביאור הדבר, כי האיש אשר קבל על נפשו בלב נאמן לשמור ולעשות על פי התורה אשר יורוהו ועל המשפט אשר יאמרו לו היושבים על המשפט, יש בידו מן היום הזה שכר על כל המצוות". הנה מקבל שכר כאלו עשה ממש, כי זהו סוד ההתחלה שבה הכל נגמר ממש, והוא סוד הקבלה בדברי רבנו יונה.

ועוד אנו למדים מדברי הרמב"ן אלה. כי אף שביום הראשון כבר נברא הכל, ועם כל זה הרי נקראו כל ששת הימים בריאה חדשה אשר במאמרי ה' נבראו, והן הן עולם המעשה, הרי יוצא לנו מזה יסוד גדול שהוצאת הענינים לפרטיהם, כבריאה שלמה תחשב, שכיון שבהתחלה עדיין הדבר רק בבחינת כלל, ואח"כ הרי מוציאים הדברים לפרטיהם, הנה הפרטת כלל לפרטים כבריאה חדשה תחשב.

ונבין בזה מה שמצינו שהקב"ה בחן למשה רבינו ע"ה בדברים קטנים ממש (שמו"ר ב' ג'), והוא שכל מי שמחלק דברים לפרטים ופרטי פרטים עד כי אין לפרוט, זהו הבחינה היותר גדולה על גודל דרגת האדם ההוא. וזהו גם מה שהאריכה תוה"ק בכל מעשה רבקה אמנו, "ותמהר", "ותרץ עוד אל הבאר" וכו', להראותנו גודל ערכה במה שהוציאה מתוך כלל המדה של חסד, פרטים ופרטי פרטים, כי היא הבחינה האמיתית. והגר"א אמר כי "זורע צדקות הוא כלל, מצמיח ישועות הוא פרטי" והם שני ענינים. (דעת תורה, בראשית עמוד ח')

הכל כלול בהתחלה

"כי יצר לב האדם רע מנעריו" (בראשית ח' כ"א), וברש"י: "מנעריו כתיב משננער לצאת ממעי אמו נתן בו יצר הרע". הנה אמר הכתוב (דברים ל' ט"ו): "ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע". שני דרכים הם, ואם הרע, ביניהם אין ולא כלום, אין מקום פנוי שיהיה לא טוב ולא רע. אם הטוב, כל התורה כולה מ"בראשית" עד "לעיני כל ישראל", כל העסק הוא מלחמת היצר, אדם הראשון תחילת עסקו היה ההתחבטות עם היצר, וכן הלאה כל הדורות - דור המבול, דור הפלגה, האבות הקדושים, ודור המדבר, כולם כולם כל הימים, היו עסוקים וטרודים עם יצרם הרע. ואולם נתבונן, ושאל שאלה גדולה, האם זה הכרחי, מדוע לא יבחר לו האדם דרך אמצעי להתנהג עצמו באופן נייטרלי? יהיה אדם סתמי אשר מנוע עצמו מלהיות סבוך כלל בזו המלחמה, יעסוק לו במקצועו ובמלאכתו שלה, אם במסחרו, אם בכל צרכי חייו ולא יותר, ובמאבק היצרים לא יתערב כלום, הוא לא יעבור עבירות, וגם מצוות לא יקיים, כי אם אחת יאמר: עומד אני ביני ובין עצמי, איני נוטה לא לימין ולא לשמאל!

ינסה נא האדם להתנהג ככה, במשך איזה זמן, ויווכח בסופו כי זה בלתי אפשרי, יתנהג ככה בכל מסחריו ובכל מלאכתו לעמוד מן הצד, והנה בסוף הימים ימצא עצמו אחת משתיים, או צדיק או רשע, אבל לא נייטרלי כלל, לא תועיל לו כל התאמצות, לברוח מן המאבק, לחינם יהיה חפצו שלא להיות מעורב בזו המלחמה, אין אפשרות לאדם להיות אדם סתם, בלתי תלוי, כמו שבכל התורה כולה, הכל נתון במאבק, במלחמה בלתי פוסקת, כך הוא גם בכל החיים, מקצה הארץ ועד קצה, בכל המעשים והפצולות, אין אף חוט של נייטרליות, הכל נתון בקרב תמידי.

"משננער ממעי אמו" - עד כדי כך מגיעים הדברים שאין נייטרליות, אין שום אפשרות להיות בלתי תלוי, תינוק הננער ממעי אמו, שם הלא לכאורה כבר הכל בלתי תלוי, הלא עדיין התינוק אינו יודע ולא כלום, אין לו כוונה לשום דבר, ובכל זאת מגלים לנו חז"ל שגם שם הוא איננו בלתי תלוי, גם שם יש מאבק, התלבטות, גם הבכי וגם הצחוק, הכעס וגם המנוחה הכל הנם כבר בתוך המאבק, אם בידיעה ואם שלא בידיעה, סבוך הוא כבר בשני הצדדים, פעם לזה ופעם לרעהו, כבר הנהו בתוך הקרב, עד כדי כך אין כל נייטרליות! (דעת תורה, בראשית עמוד נ"ו)

מכאן הערה לאדם להתברר לו תכליתו בעולמו מה היא. כשרואים בעליל שאין יותר מאשר שני הדברים לבחור ביניהם, שבכל שיעסוק בו יצא או צדיק או רשע, ולא שום דבר אחר, אם כן הלא ברור לפניו ודאי מה הוא הדבר שנדרש ממנו. בבחירת דרכו ייטב לו לאדם להתחיל נכונה, גם במחשבה וגם במעשה - לברר מוקדם בדרך את הערכים בהם ידבק, המידות בהם יעמול, החבר שיהיה, ועוד ועוד. ויזכור שהכוונה והמאמץ בתחילת הדרך תדריכו ללכת בדרך הישר לשבוע רב נחת ממעשיו. ישמר לו מאד לא לדחות החלטת יסוד זו שהרי טביעת הצעדים שמוותר אחריו אינה נמחקת (ורואים בימנו אנו בעידן הטכנולוגיה, שנתוני מעשיו של אדם בעולם החומר, נשמרים וזכורים לו כל חייו, עאכ"ו ע"י בוחן כל המעשים, כליות ולב) ויכול להגיע גם למקום שלא תיכון ממנו חזרה ותשובה.

טוב ורע - כל אחד משיגים בקשיים

"הוא החל להיות גבור בארץ" (בראשית י' ח'). וברש"י: להיות גבור להמריד את כל העולם על הקב"ה. הנה בצד הטוב אנו יודעים ודאי כי לא בנקל משיגים דבר מה שהוא, רואים אנו בחוש המלחמה הרבה והעמל הקשה עד שהאדם קונה איזה קנין רוחני טוב כל שהוא, אבל בצד הרע נדמה לו לאדם כי בהשגת הרע אין צורך לכל מלחמה, משיגים זאת ללא קרבות כלל, זוהי טעות! שני צדדים הם, וביניהם תמיד מלחמה, בדיוק כמו שבצד הטוב לא משיגים שום דבר בלתי מאבק - כך גם בצד הרע לא יושג דבר בלתי מאבק, מאבק גם גדול וגבור. ביעקב אבינו נאמר (בראשית ל"ב כ"ה): "ויאבק איש עמו וגו וירא כי לא יכול לו". מלחמה קשה היתה שם, אלא שיעקב אבינו היה גבור כזה, שאותו לא היה אפשר לו לנצח, אבל את החלשים, שאינם חזקים כיעקב, עליהם הוא מתגבר וכובשם, ברם, גם הם אך בקרב הם נכבשים. הנה בנמרוד נאמר: כי "הוא החל להיות גבור" כי גבורה רבה דרושה לזה.

ועל הנאמר "גבור ציד" פירש"י: צד דעתן של בריות בפיו "ומטען" למרוד במקום. רואים אנו מכאן דבר מבהיל ונורא. הנה להמריד את כל העולם על הקב"ה הרי זה ודאי מלחמה במלואה, ממש כנוטלים כלי זיין בידיהם נגד כביכול, וכלשון רש"י להלן (י"א ט'): "ומשם הפיצם למד שאין להם חלק לעולם הבא וכי איזו קשה של דור המבול או של דור הפלגה, אלו לא פשטו יד בעיקר ואלו פשטו יד בעיקר לה לחס בו". הנה כי "למרוד בהקב"ה" הרי זה ממש כפשוטו - "פשטו יד להלחם בו", ועל מלחמה שכזאת נאמר "ומטען", הנה כי יתכן שהם עצמם לא ידעו בטיב מעשיהם, לא הבחינו כלל שהם אמנם מנהלים מאבק נגד הקב"ה, ועוד איזה

כלומר, בבחירת הדרך אין אפשר לפסוח על שני הסעיפים. התחלה קלוקלת תביא תוצאות כושלות.

כל המתקבץ כל ימי חיי האדם (מדות, דעות, מעשים וכדומה) הכל הם פרי ההתחלה בראשונה

בפרשת יתרו (י"ט ה') כתוב: "ועתה אם שמוע תשמעו בקוליי". ופירש"י: אם עתה תקבלו עליכם יערב לכם מכאן ואילך, שכל התחלות קשות. ולכאורה היה צריך להיות להיפך, כי הלא בכל הדברים שבעולם, רואים באמת כי כל מה שאדם מרבה לעשות הוא יותר יגע, וביותר קושי הוא ממשיך לעבוד, ואיך זה כי כאן - הנה מכאן ואילך יערב לכם, ורק בהתחלה הם קשות? אין זה אלא מהסוד הגדול של "הבא ליטהר מסייעין אותו", הטהרה עצמה הוא מעשה הטוב שעשה, מסייעת אותו, להוסיף בטהרה. טהרה מצד עצמה מתגברת ומתרבה לאין שעור ותכלית, אף אם ההתחלה היתה קשה, אבל הצמיחה רבה היא, ופרי מעשיו הוא, כי יערב לכם, מקודם היה צריך ל"משכני", אבל באחריתו נצמח "אחר כך נרוצה", "נגילה ונשמחה בך", "מישרים אהבוך".

והנה, לפי כל דברינו יוצא לנו כי בשני הצדדים, בצד הטוב וכן בצד הרע, הנה ההתחלה והאחר-כך אינם על משקל אחד, כי בצד הרע למשל הנה בתחילה, בראשית התקפת היצר ונפילתו של האדם במכמוריו, היה המצב קל, כי בקלות היה יכול אף לכבוש את יצרנו, וכדברי ר"ע (בר"ר כ' ו') "דומה לחוט של עכביש", ואח"כ מתעבה ומתוספת כבדות על כבדות, עד "עבות העגלה". ובהיפך בצד הטוב גם כן, הנה בתחילתו, כשאזר מתניו לעמוד נגד היצר אשר תקפו, והוא לחם עמו וגם נצחו, הנה ההתחלה היתה כעבות העגלה, בכבידות רבה, כי כל התחלות קשות, ואח"כ הוא מגיע למצב של "יערב לכם", קל בתכלית, עד "אחר כך נרוצה" כי כן הוא טבען של דברים כמו שביארנו לעיל. ואם כן לכאורה תהיה לנו כאן שאלה גדולה, על מה ולמה יגיע שכר למשל לאברהם אבינו ע"ה על כל מעשיו אשר עשה, אחרי כל הנסיונות שעבר, אחרי שכבר הגיע למדרגת אדה"ר קודם החטא, כי אף לא התאוה כבר כל תאוה, ואם כן לא יקבל שכר על המעשים אלא כעל קלות! וכן להיפך אצל הרשעים אשר בסופם באו למצב של כבדות כל כך אשר כמעט ונמנע מהם כבר להלחם עם הרע, ומעשיהם אז הנם כמעט בהכרח ובאונס, אם כן הלא היה צריך להיות החשבון עמהם כמו על כבדות, והרי חזינן אצל פרעה כי גם עד סוף הענין, היו העסקים והתביעות עליו בגדר "אם ללצים הוא יליץ", על אי שימת לבו וכדומה, בגדר כמו שנתבע על קלות שבקלות, והענין צריך הבנה. (דעת תורה, שמות עמוד מ"ה)

יסוד מוסר - כל פסול כי יארע בהתחלה אין לו תקנה

"לרצונכם תזבחו" (כ"ב כ"ט). וברש"י: תחילת זביחתכם תזהרו שתהא לרצון לכם, ומהו הרצון, ביום ההוא יאכל וכו' שאם תחשבו בו מחשבת פסול לא יהא לכם לרצון. רואים אנו בקדשים רב הפסולים אשר במחשבה: לשם הזבח, לשם הבעלים, חוץ לזמנו, חוץ למקומו וכדומה. והכל בהתחלה שלהם - תחילת זביחתכם הזהרו שתהא לרצון לכם. ואם תהי' בהתחלה איזו מחשבת פסול, כמו בחשבו לאכול חוץ לזמנו וכדומה כבר לא יועיל לו כלום אם אפילו למעשה אמנם מוכן. יסוד מוסד הוא, כל פסול כי יארע בהתחלה כבר אין שום תקנה לו. ומה לנו י הוא לאכול בזמנו ובמקומו, פגול הוא לא ירצהו ממעשה דאחר (חגיגה ט"ו) מארבע שנכנסו בפרדס! ולא הועיל לו כלום, מפני הראשית שלא הי' טוב (עיי"ש בתוס' ד"ה שובו, מדברי הירושלמי) נורא ואיום גודל הזהירות שצריכים להשים בהתחלה, וכן בחלק הטוב, כל הכוונות המכשירות הצריכים להשים בהתחלה, "לרצונכם תזבחו" - "תחילת זביחתכם הזהרו שתהא לרצון לכם"!

בפירוש אבני אליהו על סדור, בתפלת שלש רגלים כתב שם: "ברוך וכו'. מפני שכל התחלת דבר הוא יותר מהחצי, והיא כוללת כל חלקיה, היא שקולה נגד כולה, ונקרא ראש וראשון, ולכן משה שהוא היה הסרסור ליתן התורה לישראל תחילה על ידו, הוא שקול נגד ששים רבוא. וכן מצינו במצות מילה היא ראשונה למצות שבגוף שנאמרה לאברהם, היא שקולה נגד כל המצות. ציצית היא ראשונה למצות המעשיות שנרמז לאברהם אם מחוט ועד וכו', היא ג"כ שקולה נגד כל המצות. שבת היא ראשונה למצות לא תעשה ששמרו בני ישראל במצרים, היא שקולה נגד כל המצות לא תעשה. לכן בברכה ראשונה של שמונה עשרה נזכר בה ח"י שבחים מפני שהיא שקולה נגד כל ח"י ברכות". ולכן המכוון בברכה ראשונה של שמ"ע יצא, ואם לאו, אעפ"י שכיוון ביתר כל השמו"ע ברכות לא יצא - כי זהו היסוד כי בהתחלה נכלל כל הדבר, וכל איזה שהוא קלוקל בהתחלה, משחית כל הדבר, ואחר יוכיח.

ועלינו לדעת, שענין "התחלה" אינה מתחלת רק עם תחילת המעשה של הדבר, עוד הרבה הרבה לפני המעשה בפועל, עוד אפילו לפני המחשבה של המעשה, - יש ענין של נטיית הלב, נטיית הלב לטוב או למוטב היא היא ההתחלה באמת, ושם כבר נכלל כל האדם ופעולותיו, והיא תפלת שלמה המע"ה (מ"א ח' נ"ח): "להטות לבבנו אליו".

ידע האדם, כי כל כמה ששם מגמתו בתחילת צעדיו, בכמה שלבש עוז בהתחלה, עד כדי כך יגיע ויברך על המוגמר. השם לדרך פעמיו, למטרתו שהעמיד לפניו שם יגיע ודאי, ואם באמצע הדרך מתכשל ומתעכב, סימן מובהק הוא כי לא אזר כח בראשית. ומה שהחסיר בראשית לא ימצא בסופו. הוא סוד ההתחלה והנטייה. (ויקרא עמוד ר"י)

הוצאה מ"כח" אל ה"פועל" תלויה בהתחלה (הכח)

ככה הוא יסוד הבריאה בכללה, וככה הוא סוד האדם בבנינו ובכל עבודותיו, כי תקדים ראשית כל, התחלה על דבר, באופן כזה אשר כל מעשיו, וכל העתיד להבנות מהם, הכל יהיו נכללים ונמצאים בכח בהתחלה שלו, עד שגמר העניינים יהיה כמעט נשלם באותה ההתחלה, ולא תהי' חסר כי אם ההוצאה מ"כח אל הפועל", - אין כל דבר, אין כל "בפועל", - אם לא תקדים לו ה"בכח". ה"בכח" הנהו בבחינת "גרעין", "זריעה", לכל העתיד לבא, כל התולדות היוצאות, כבר נכללו ונגמרו עד הסוף בתוך הגרעין. - בלתי הגרעין ודאי כי לא תהיה, ולא תקום, כל הויה. זהו ענין אשר פירש הרמב"ן ז"ל (שם א' כ"ח) על פסוק (שם א' כ"ב): "ויברך אותם אלקים לאמר", "הוא המאמר שנתן בהם כח התולדה", - הוא סוד ענין ה"בכח", הוא המקיים כל הבריאה, כל "פועל" יש בתוכו ענין של "בכח" על קיום העתיד, וכן נמשך הענין עד אין סוף, בראשית דבר בא הבכח להבפועל, ומזה הבפועל בא עוד הבכח לבפועל שני וכן חוזר חלילה.

וסוד זה הענין מקיף כל הבריאה עד כדי כך, עד שהרבינו יונה ז"ל מבאר סוד גדול כי גם התורה הקדושה צריכה היתה להתחלה. ומה טיבה של ההתחלה? התחלה נקראת זאת אשר "בכח" כבר הכל נגמר, הכל נגמר עד תכלית מציאותו, התורה היתה צריכה להתקדם לה נעשה קודם לנשמע, כלומר קבלה עד תכליתה, קבלה כזאת אשר ב"כחה" היה כבר הכל נגמר, ודוקא אז, דוקא עם הקדמת ה"בכח", כי אז היה באפשרות לצאת לקיום כל ה"פועל" של התורה. אבל לולא ההתחלה, לולא הקבלה, לולא ה"בכח" הקדום, לא היתה בשום אופן אפשרות לתוצאת הבפועל, כי לולא הקדמת ה"בכח" אין כל "בפועל". - "כיון שקבלו עליהם לעשות מעלה עליהם הכתוב כאילו עשו מיד", ובלי "קבלו" לא יבא בשום אופן "המעשה", מעשה בלא הקדמת קבלה אין קיום לו, הוא סוד אמרם ז"ל "כל שמעשיו מרובין מחמתו". ר"ל שהקדים קבלה, כי אז דוקא מתקיים!

חסרון בהקדמה מונע השגה

אדם האוכל כל שבעו מי יודע כמה עבירות נולדות מזה, מי יוכל לספור כמה עבירות מסובבות גם רק על ידי ה"זלילה"! ובציוור עוד: כשאדם קם בבוקר משנתו, וקם בעצלות וברפיון קצת, ואחר כך אירע לו איזה פעמים שכעס דרך אגב, אף בלי כוונה רעה כלל. ואחר כך עוד איזה בלבולים, ואחר כך כשבא לשיבה ופותח הגמרא ויושב ללמוד, ואינו עולה לו ואינו מצליח! "לא הולך לו"! וכמובן שמזה מתהוה כבר בטול תורה של כמה שעות, הנה האדם מדמה בעצמו שמה שעכשיו אינו מצליח, הנה זה מקרה בעלמא, והוא אינו מבין שעכשיו הנה הוא כבר אנוס מצד ההקדמות שמלפנים, כי "מה יעשה הבן שלא יחטא", מה יועיל לו מה שיתבונן וירצה לעשות תשובה על עצמו של החטא של עכשיו, אם לא יתבונן להסיר ההקדמות המשיאות והגורמות להחטא, כי בהיותן הן קיימות, הלא בהכרח יביאוהו גם לעבירות שניות.

חז"ל (עירובין ס"ה) אומרים: רבי חנינא ביומא דרתח לא מצלי, וכעסו של רבי חנינא הלא היה כולו קודש קדשים ודאי, וכעס זה כבר מנעהו מלהתפלל, וכ"ש בכעס שלנו, שלאחר הכעס לא יוכל להתפלל אפילו אם ירצה, ואם כן עיקר עבודת האדם ודאי היא רק בהקודם דקודם.

זהו מה שכתב הרמב"ם ז"ל (מו"נ א' ל"ד), שאחת מן הסבות שמונעות את רוב העולם מהשגת החכמה הוא מה שחסר להם ההקדמות הצריכות להשגת החכמה, כי החכמה קל לקנותה אך צריך מקודם לקנות הקדמותיה, והכסילים שונאים הקדמות ורוצים רק את ה"עיקר". ותמיד מורגלים להבין מאמר זה על דרך הפילוסופיה, אך האמת הוא שצריכים להבין דבריו הקדושים על דרך חכמינו ז"ל, כי גם הכסיל הנה רצונו הוא רוצה ללמוד תורה כמו החכם, אך החילוק ביניהם הוא שהכסיל ניגש ישר אל הגמ' מבלי עשות מקודם ההקדמות הצריכות לה, כי על כן ממילא אי אפשר כבר שיעלה בידו ההגשה ללימוד, ואחר כן גם כשהוא יושב כבר זמן מה אצל הגמ', והנה רואה שאינו מצליח, עוזב הוא אז את הגמ' לעולם. והחכם עיניו בראשו, להזהר בהתחלות של החכמה, ואפילו התחלות אלה אשר לכאורה אין להם שום שייכות להלימוד עצמו, כי אם הוא חפץ באמת שהיום ילכו לו לימודיו בכי טוב, הנה כבר בבקר בקומו צריך להיות "אחר" בכל דרכיו ומעשיו, להיותן בזריזות יתירה, ולהיותן "מוכנן" ללימוד התורה, ובה כבר אחר כך ודאי יצליח את דרכיו וישכיל. (דעת תורה, דברים ח"א עמוד פ')

סוף דבר

קצרה היריעה מלהכיל את כל דברי החכמה בנושא ההתחלה. ויש להבין שהתחלת הזמן, התחלת היום, התחלת ה"סדר", התחלת חינוך תינוקות וילדים, התחלת עבודה לפרנסה, התחלת הלימוד וכל דבר ודבר צריכה מחשבה תחילה וכוונה שאם יחשבה לטוב וגם לעשותה עד הסוף ועוד שיאיר דרכו בעמלה של תורה ושמירת ועשיית מצות יביאו שיהיה משכיל בכל מעשיו.

והמתרגל על ברכי התורה משיג בהירות ורואה שיש סדר ומשטר נכון לבריאה ומהלך וכוון וגם לישות עצמו.

פרשת בחקותי מגלה סוד ההתחלה לתוצאות טובות ורצויות לכל ור"ל סוד ההתחלה לתוצאות נוראות לפרט ולכלל.

נסיים בדברי ה"דעת תורה" (הקדמה לבראשית בשער הדעת עמוד 18) וז"ל: "אמר (ויקרא כ"ו ג'): "אם בחקותי תלכו ואת מצוותי תשמרו ועשיתם אותם" היינו שכשתהיו בעלי חוקים, שתתנהגו בחקות התורה ותקיימו אותם, מה יהיו תוצאותיהם? "ונתתי גשמיכם בעתם". אין ההבטחה כאן על עצם ירידת הגשמים, המדובר הוא על קביעות העתים בירידתם, על החזקת חוק ירידתם, כי עתות ירידתם הן חקם של הגשמים בעצם בריאתם, אלה הן חקות שמים וארץ, כי ירדו הגשמים בעתם לפי צורך הבריאה, וזו ההבטחה על ירידת הגשמים בעתם, אין זה ענין של שכר בעלמא, הנקודה כאן היא שבהחזקת חקות התורה נחזקים חקות שמים וארץ, חקות התורה וחקות הבריאה אחד הם, לא מתפרדים כלל, לבעלי חקים מתקיימים כלליות החקים. וכן ענין כל יתר ההבטחות בזו הפרשה, אינם על יתריות ומיוחדיות, לא שכר צדדי הנה הם, אלא כולם תוצאה מאילית הם. כי הן חקי הבריאה, ואמר "הארץ תתן יבולה", אשר זה חקה היא ליתן, "ועץ השדה יתן פריו" אשר הלא כן חקו הוא, ליתן "והשיג לכם דיש את בציר ובציר ישיג את זרע", גם כן כי זה הוא כן חקם, וההיפוך, הנה זה מצד הקללה, כי נתקלקלה הבריאה בקלקול החטא. וכן "ואכלתם לחמכם לשובע", הנה איך זה אפשר להיות אחרת? ומדוע תהיה אחרת? הלא זה חק הלחם, כי סועד הלב לשובע נפשו, וכן "וישבתם לבטח בארצכם" וכו' וכו', כולם הם ענין אחד, התקיימות החקים שהושמו בבריאה.

ובפירוש "בחקותי", כתב רש"י, שאין הכוונה על קיום המצוות שהנן בחקים, אלא על היותם ועל לכתם, בעצת חקת התורה, דהיינו עמלות בתורה, לימוד התורה ללא כל הפסק ומרגוע, לומד לא מצד שעשועיו בה, מצד תשוקתו אליה, אלא מחזיק הוא בעולה של תורה בחק ולא יעבור, כי חק הוא מאת ה', זהו החק של עצמה של תורה. ובכלי יקר מפרש דברי רש"י, שהכוונה על קביעות עתים לתורה בחק ולא יעבור, עד שהתורה נעשה אצלו כחקי טבעיו, שאין בו כלום שינוי לא בזמן ולא במקרים שהן. ומה נפלאו דברי רש"י על פסוק "ואם תלכו עמי קרי" (ויקרא כ"ו כ"א): "רבותינו אמרו: עראי, במקרה, שאינו אלא לפרקים, כן תלכו עראי במצוות". הנה אין הטענה על לא שמרם המצוות, כי גם במקיים המצוות אמור, אלא כל הטענה היא, על אי קביעותו ואי יציבותו במצוות. עושה הוא לפרקים, היפוך חק ילא יעבור, ועל הנקודה הזאת היא כל העונש".